

Nordic Welfare
Centre

Pohjoismainen opetussuunnitelma

Kuurosokeustyö

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Pohjoismainen opintosuunnitelma ja pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä	5
Opintosuunnitelman rakenne	7
Oppimistavoitteet	8
Metodit	9
Reflektio	11
Sisältö	12
Kuurosokeus on erityinen kaksoisaistivamma	14
Aistien vuorovaikutus	16
Kommunikaatio ja sosiaalinen elämä	17
Tiedon saavutettavuus	19
Orientaatio ja mahdollisuus liikkua vapaasti ja turvallisesti	20
Elämäntilanteisiin ja muutokseen sopeutuminen	21
Kirjallisuus ja lisätiedot	23
Tietoa julkaisusta	24

Kuva: Mostphotos

Esipuhe

Yhteinen pohjoismainen opintosuunnitelma kuurosokeuden alan ammattilaisille luo yhteisen tietopohjan ja yhtenäistää pohjoismaista terminologiaa.

Opintosuunnitelma tarjoaa kurssien vetäjille ja luennoitsijoille viitekehyksen kansallisten koulutusohjelmien suunnitteluun, ja sitä voidaan mukauttaa yksittäisiin kansallisiin opintosuunnitelmiin maiden resurssien mukaan.

Tavoitteena on vahvistaa tietoa kuurosokeudesta sekä tukea ja ylläpitää ammatillisesti päteviä alan työntekijöitä Pohjoismaissa.

Opintosuunnitelman lähtökohtana on tarjota henkilöstölle tietoa kuurosokeudesta ja tarvittavasta tuesta.

Opintosuunnitelma kannustaa kurssin vetäjän ja osallistujien väliseen vuoropuheluun yhteisen tietopohjan kehittämiseksi, jossa huomioidaan erilaisten osallistujien ammatilliset käytännöt. Kaikkien kurssien tulisi perustua tutkimukseen ja tietoon perustuvaan käytäntöön. Osallistujat ovat vastuussa aktiivisesta omien kokemustensa ja tiedon jakamisesta kursseilla.

Mahdollisuuksien mukaan kuurosokeat henkilöt otetaan mukaan kurssin suunnitteluun, koulutukseen ja toteutukseen, tämä lisää kurssin arvoa ja laadukkuutta.

Pohjoismainen kuurosokeuden johtajafoorumi nimitti pohjoismaisen työryhmän tarkistamaan kahden pohjoismaisen koulutussuunnitelman sisältöjä. Nämä olivat synnynnäinen kuurosokeus (syntymästä kuurosokeat) (2016) ja aikuisena kuurosokeutumisen (hankittu) (2017) suunnitelmat. Työryhmä päätti yhdistää nämä kaksi suunnitelmaa yhdeksi. Vuoden 2022 pohjoismaisen kuurosokeuden konferenssin yksi keskeisistä tuloksista oli, että kuurosokeat ihmiset kannustivat ammattikenttää yhteistyöhön enemmän ja kaventamaan näiden kahden kuurosokeusryhmän välistä kuilua. Yhdistämällä näiden kahden ryhmän tietoa ammattikenttä voi ammentaa inspiraatiota toisiltaan tuoden uusia näkökulmia

sekä olemassa olevaan että kehittyvään tietoon.

Opetussuunnitelmaa kehitettiin pohjoismaisen ammattilaisista koostuvan työryhmän sisäisenä prosessina ja vuoropuheluna. Ryhmän jäsenet olivat:

- Ruotsi: Sofi Malmgren and Maria Olander Nilsson (Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM), Monika Estenberger (National Resource Centre for Deafblindness)
- Norja: Heidi Kittelsen (Signo), Stine Rognaldsen Winciansen (Statped)
- Suomi: Riitta Lahtinen (Suomen Kuurosokeat ry.)
- Tanska: Helle Buelund Selling and Bettina Kastrup Pedersen (Centre for Communication and Special Needs Education)
- Islanti: Steinunn Sævarsdóttir and Lilja Þórhallsdóttir (Sjónstöðin)

Kuva: Mostphotos

**Pohjoismainen kuurosokeustyön
opetussuunnitelma**

Pohjoismainen opintosuunnitelma ja pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä

Pohjoismainen opintosuunnitelma on yhteneväinen pohjoismaisen kuurosokeuden määritelmän kanssa. Pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä (2024) toteaa:

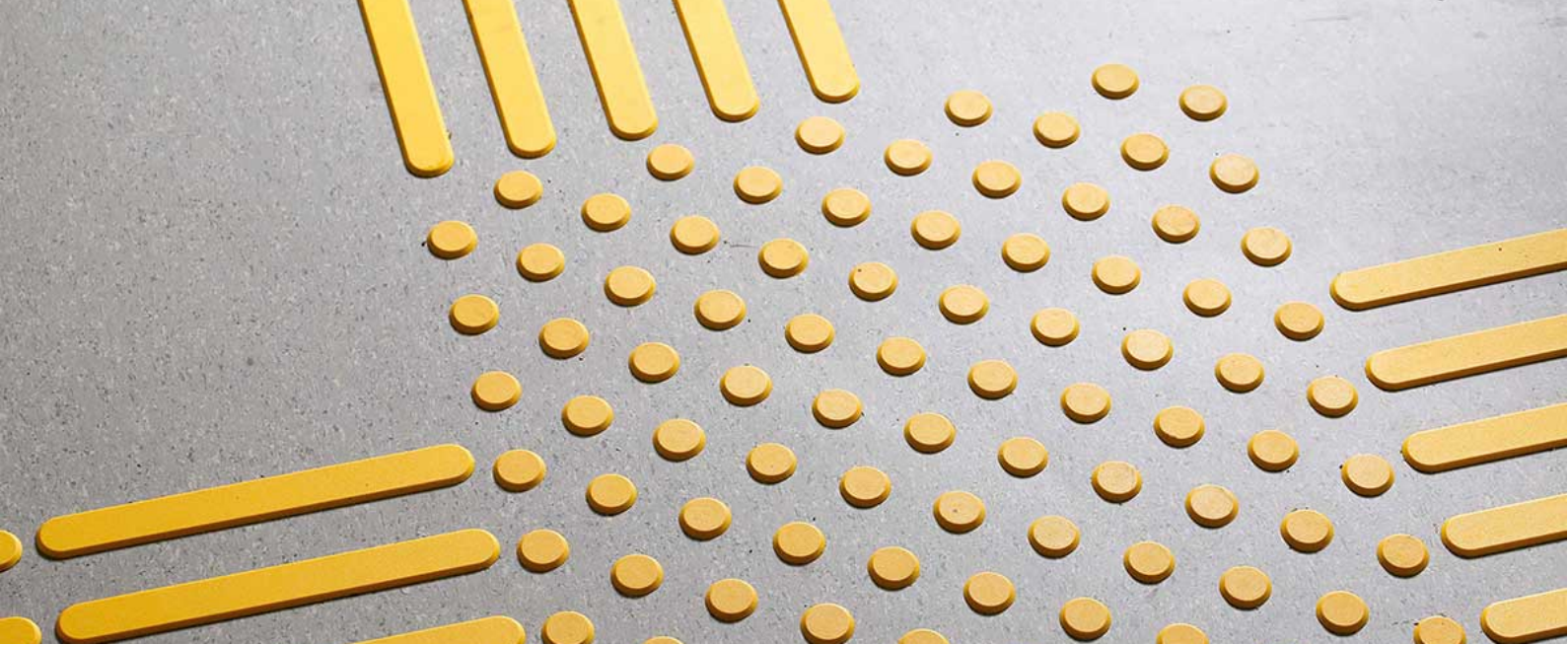
”

Kuurosokeus on näkö- ja kuulovamman vaikea yhdistelmä, eikä heikentyneet aistit pysty kompensoimaan toisiaan. Näin ollen kuurosokeus on erityinen kaksoisaistivamma (distinct disability)."

Koska pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä perustuu biopsykososiaaliseen näkökulmaan kuurosokeuden kanssa elämisestä, kurssit korostavat terveys- ja ympäristötekijöiden välistä suhdetta pikemminkin kuin lääketieteen vaikutusta, jotta ymmärrettäisiin toimintakyvyn, aktiivisuuden ja terveyden välistä yhteyttä.

Opintosuunnitelma ei siis ainoastaan korosta kuurosokeuden seurannaisvaikutuksia ja sitä, miten se haastaa elämää, vaan se keskittyy myös

kuurosokeuden omaavien henkilöiden potentiaaliin, kykyihin ja monipuolisiin strategioihin, joita he käyttävät elämänsä navigoimiseen.

Kuva: Mostphotos

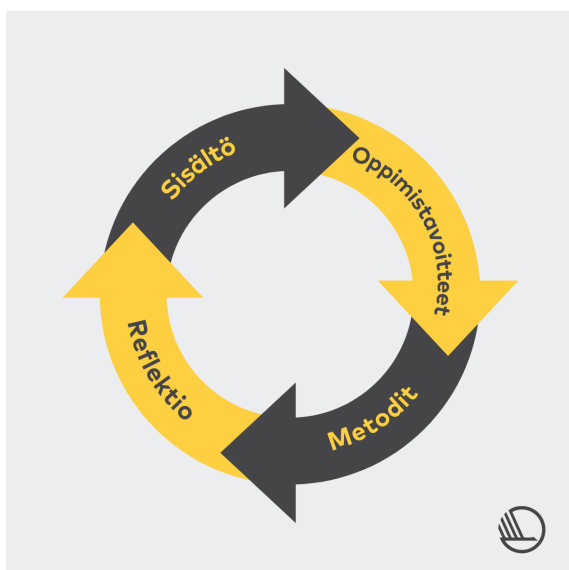
Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

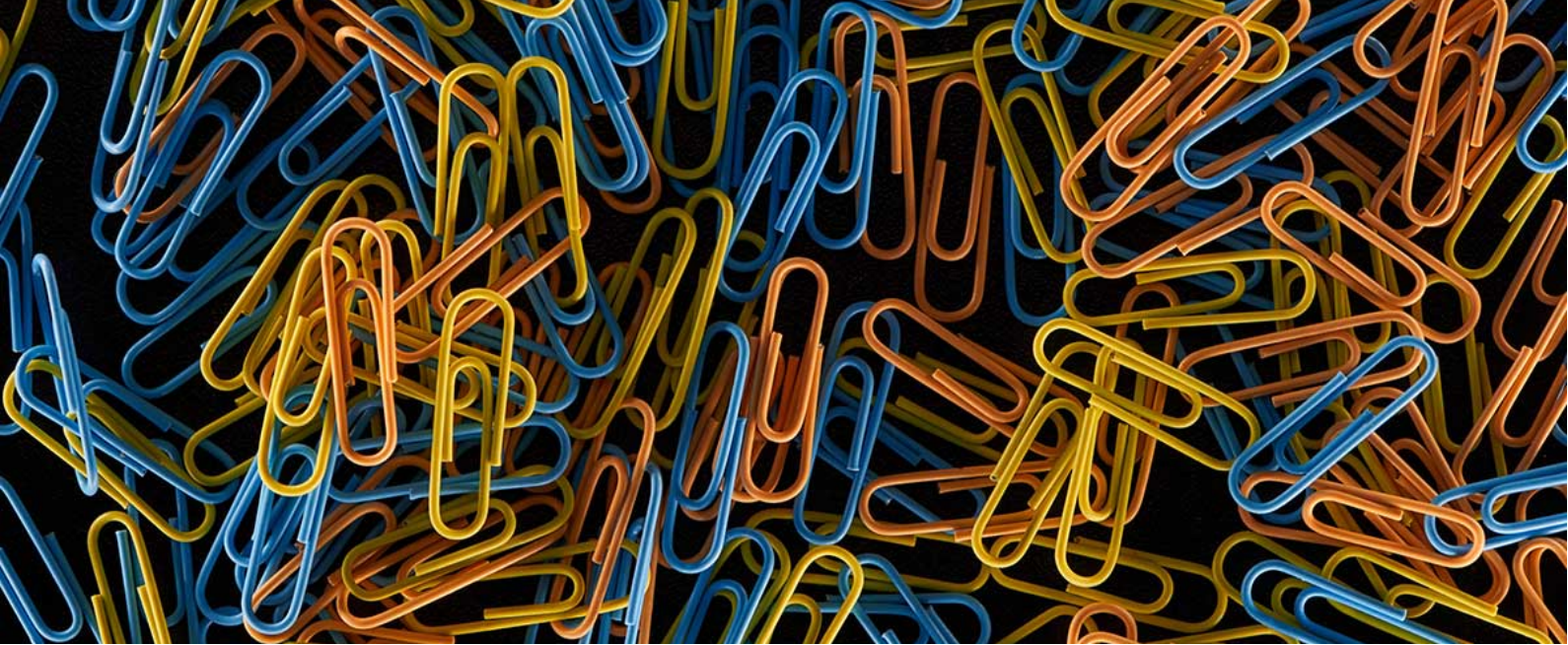
Opintosuunnitelman rakenne

Opintosuunnitelma on dokumentti, jota voidaan käyttää työvälineenä kurssin valmistelussa varmistaen, että oppimistavoitteiden, sisällön ja menetelmien välillä on yhteys. Sitä voidaan käyttää myös kurssin arvioinnissa kehitystyön ja laadun varmistamiseksi.

Opintosuunnitelma on jaettu neljään osaan:

- Oppimistavoitteet
- Menetelmät
- Reflektio
- Sisältö

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Oppimistavoitteet

Kurssin suunnittelussa kurssin vetäjä huomio, että kurssin oppimistavoitteet korreloivat pohjoismaiseen opintosuunnitelmaan. Merkityksellisten oppimistavoitteiden muotoilemiseksi kurssin vetäjän tulee pohtia seuraavia kysymyksiä:

Mitä osallistujien tulisi tietää kurssin lopussa ja miksi? Mitä taitoja osallistujat tarvitsevat?

Hänellä tulee olla:

- Kyky yhdistää teoreettinen sisältö käytännön toteutukseen.
- Kyky pohtia omaa rooliaan ammattilaisena kuurosokeiden henkilöiden kanssa toimiessaan.
- Kyky suunnitella, toteuttaa ja arvioida interventioita omassa työssään kuurosokeiden kanssa.

Osallistujien odotusten ja ennakkoedellytysten selkeyttäminen auttaa varmistamaan dialogisen ja reflektiivisen oppimisympäristön. Siksi on tärkeää, että nämä teemat keskustellaan osallistujien kanssa kurssin alussa.

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Metodit

Tämä osiossa ehdotetaan erilaisia menetelmiä kurssin vetäjälle ja osallistujille, joilla voidaan luoda parhaat mahdollisuudet osaamisen kehittämiseen. Menetelmiä kehitetään dialogisessa oppimisympäristössä osallistujien mahdollisuuksien, osaamisen ja pätevyyden pohjalta. Kurssin sisältö pohjautuu tapausesimerkkeihin. Niiden tulee olla osallistujille relevantteja joko suorassa kontaktissa kuurosokeiden kanssa työskentelyssä tai esimiehille henkilöstön ohjaamisessa. Menetelmien tulisi varmistaa, että osallistujat ovat aktiivisia oppijoita, opitun käytännön toteuttajia ja osaamisensa kehittäjiä.

Kuurosokeat ihmiset ovat tärkeä kurssin toteutusta, koulutuksessa ja suunnittelussa. Kurssin osallistujien tulisi kohdata kuurosokeita ihmisiä työssään.

Ehdotettuja menetelmiä opetussuunnitelman oppimistulosten saavuttamiseksi:

- Elokuvat ja tallenteet pedagogisena välineenä (videoanalyysi)
- Elokuvakuvitukset
- Kirjallisuus ja artikkelit
- Kotisivut
- Käytännön harjoitukset
- Ryhmätyöt
- Päiväkirjat
- Projektit ja kotitehtävät
-

Verkko-oppiminen

- Työpajat
- Opinto-ohjaus
- Teemapäivät
- Yhteiset opetukset
- Opintokäynnit

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Reflektio

Hyvä laatu saavutetaan refleктоimalla oppimistavoitteita, sisältövalintoja ja opetuksen toteutusta.

Reflektio on prosessi, joka jatkuu koko kurssin ajan. Kurssin vetäjä ja opettajat voivat pohtia:

- Kuinka varmistetaan kurssin olennaisen sisällön toteutuminen? Ovatko kaikki teemat käsitelty riittävästi?
- Kuinka varmistamme, että osallistujat voivat vaikuttaa omaan oppimisprosessiinsa?
- Onko kurssin toteutumisessa erityistoiveita, joista vetäjän/ohjaajan on hyvä tietää? Onko tiedottaminen johdonmukaista ja riittävää?
- Kuinka hyvin sisältö ja teoria liittyvät käytäntöön? Kuinka neuvonta/ohjaus voi tukea oppimista?

Kurssin arviointiin tulee osallistua sekä kurssin vetäjät/opettajat että osallistujat. On suositeltavaa, että kurssin vetäjät ja opettajat refleктоivat jatkuvasti omaa suoritustaan luennoitsijoina.

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Sisältö

Opintosuunnitelman sisältö koostuu eri pääteemoista, jotka tarjoavat tietopohjan kuurosokeudesta. Tavoitteena on, että osallistujat kehittävät hyvän ymmärryksen kuurosokeuden kanssa elämisen seurannaisvaikutuksista ja olosuhteista yksilö- että yhteisötasolla. Kaikki teemat pohjautuvat yleiseen ja jaettuun tietoon kuurosokeuden kanssa elämisessä.

Etiikkaa ja teknologiaa koskevia aiheita ei kuvata erillisinä aiheina tässä opintosuunnitelmassa, koska niiden odotetaan olevan läsnä koko kurssien ajan. Kurssien tavoitteena on parantaa osallistujien eettistä tietoisuutta ja ymmärrystä varmistaen korkeat eettiset standardit heidän työssään. Kurssien aikana osallistujat pohtivat kysymyksiä, jotka edellyttävät heiltä eettistä ajattelua, kuten ammattilaisen ja kuurosokean henkilön välillä ilmenevän väistämättömän epäsymmetrian käsittelyä (unavoidable asymmetry). Eettinen perusta perustuu YK:n ihmisoikeussopimukseen ja kattaa laajan joukon periaatteita, kuten osallistumisen, saavutettavuuden, syrjimättömyyden, turvallisuuden, kunnioituksen, oikeuden kommunikointiin ja itsemääräämisoikeuden.

Osallistujien tulisi ymmärtää kuurosokeiden tukemisen tärkeys apuvälineteknologian ja erilaisten laitteiden avulla erilaisissa tilanteissa.

Opiskelijoiden tulee ymmärtää, että näön ja kuulon apuvälineiden on oltava korkealaatuisia ja että ne tukevat heikentyneitä aisteja toisiansa tukien kuin että ne nähdään erillisinä ratkaisuina. Apuvälineet ovat osa arjessa toimimista. Opiskelijoiden tulee tuntea teknologian ja apuvälineiden moninaiset osa-alueet

kuten testauksen, mukauttamisen, käytön periaatteet, koulutuksen ja tuen. Heidän tulee myös tietää ketkä ammattilaiset tarjoavat em. tukea ja heidän vastualueensa ja mistä hakea neuvoa teknologian ja apuvälinekysymyksissä. Lisäksi osallistujien tulisi olla tietoisia siitä, että apuvälineet ja tekniset mukautukset ovat olennainen osa elämää.

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Kuurosokeus on erityinen kaksoisaistivamma

Kurssin jälkeen osallistujilla tulisi olla perusymmärrys kuurosokeuden erityisluonteesta. Lisäksi heillä tulisi olla tietoa kuurosokeuden yksilöllisistä seurannaisvaikutuksista ja siitä, miten sosiaalista ja fyysistä ympäristöä voidaan mukauttaa toiminnan ja osallistumisen näkökulmasta.

Kaksoisaistivammaa esitellään eri teemojen kautta :

- Kuurosokeuden historia Pohjoismainen määritelmä
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja asiaankuuluvat kansalliset lait osallistumisesta ja esteettömyydestä
- Kuurosokeusryhmän tunnistaminen
- Kuurosokeutuneiden ihmisten heterogeenisuus, ryhmät ja heidän monimuotoisuutensa Kuurosokeuden syyt
- Synnynnäisen ja kuurosokeutuneiden väliset erot

Kaksoisaistimenetyksen / kuurosokeuden erityispiirteet

- Keho- ja tuntoaisti (bodily-tactile) modaliteetti on välttämätön tukemaan jäljellä olevaa näköä ja/tai kuuloa kommunikaation kehityksessä
- Jaksottainen, tietyssä järjestyksessä oppiminen (vaikeuksia ymmärtää konteksteja, yhteyksiä ja merkityksiä, joiden luominen vie enemmän aikaa) (Sequential learning)
- Väsymys ja energian kulutus Itsesäätely
- Sosiaalisen eristytymisen ja aistideprivaation riskit

- Suuri riski, että kuurosokeus vaikuttaa fyysiseen, psyykkiseen terveyteen sekä sosiaaliseen elämään.
- Jos henkilöä ei tunnisteta "kommunikoivaksi" yksilöksi, kasvaa riski, että hän ei pysty hyödyntämään omaa potentiaaliaan.
- Komorbiditeetti (kahden tai useamman itsenäisen sairauden tai häiriön samanaikaista esiintymistä henkilöllä, comorbidity)
- Aistivammojen eteneminen ja muutokset eri modalityteeteissa.

Erityisiin mukautuksiin voi sisältyä:

- Sosiaalisen, psykologisen ja fyysisen ympäristön helpottamisen ja organisoinnin merkitys Tiedon, viestinnän ja orientaation alueet
- Yksilölliset ja tilanteeseen liittyvät mukautukset
- Toiminnalliset apuvälineet, tieto- ja viestintätekniikka (ICT) ja tekniset tuet

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Aistien vuorovaikutus

Kurssin osallistujien tulisi saada tietoa eri aisteista ja siitä, miten ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja vaikuttavat toisiinsa. Heidän tulisi ymmärtää kunkin aistin perustoiminnot ja miten aistitietoa käytetään käytetään ja sopeutetaan yksilötasolla erilaisissa tilanteissa.

Aistien toiminta suhteessa toisiinsa

- Lääketieteellinen, tekninen ja pedagoginen tieto näkövammoista
Lääketieteellinen, tekninen ja pedagoginen tieto kuulovammoista
- Heikentyneiden näkö- ja kuuloaistin mahdollisuudet kompensoida toisiaan, voivatko kompensoida?
- Muiden aistien (taktiilinen, kinesteettinen, proprioseptiivinen, haptinen, haju- ja makuaisti) rakenne, toiminta ja stimulaatio
- Erityisesti keskitytään tuntoaistiin välttämättömänä kompensoivana tukena Interoseptiivinen (keho sisäinen) aisti
- Aistiminen, havaitseminen ja kognitio
- Käytössä olevat strategiat, kun aisti-integraatio ei toimi Aistien käytön havainnointi ja kuvailu eri tilanteissa
- Optimointi ja sopeutuminen fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä Tieto- ja viestintätekniikka ja muu teknologia

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Kommunikaatio ja sosiaalinen elämä

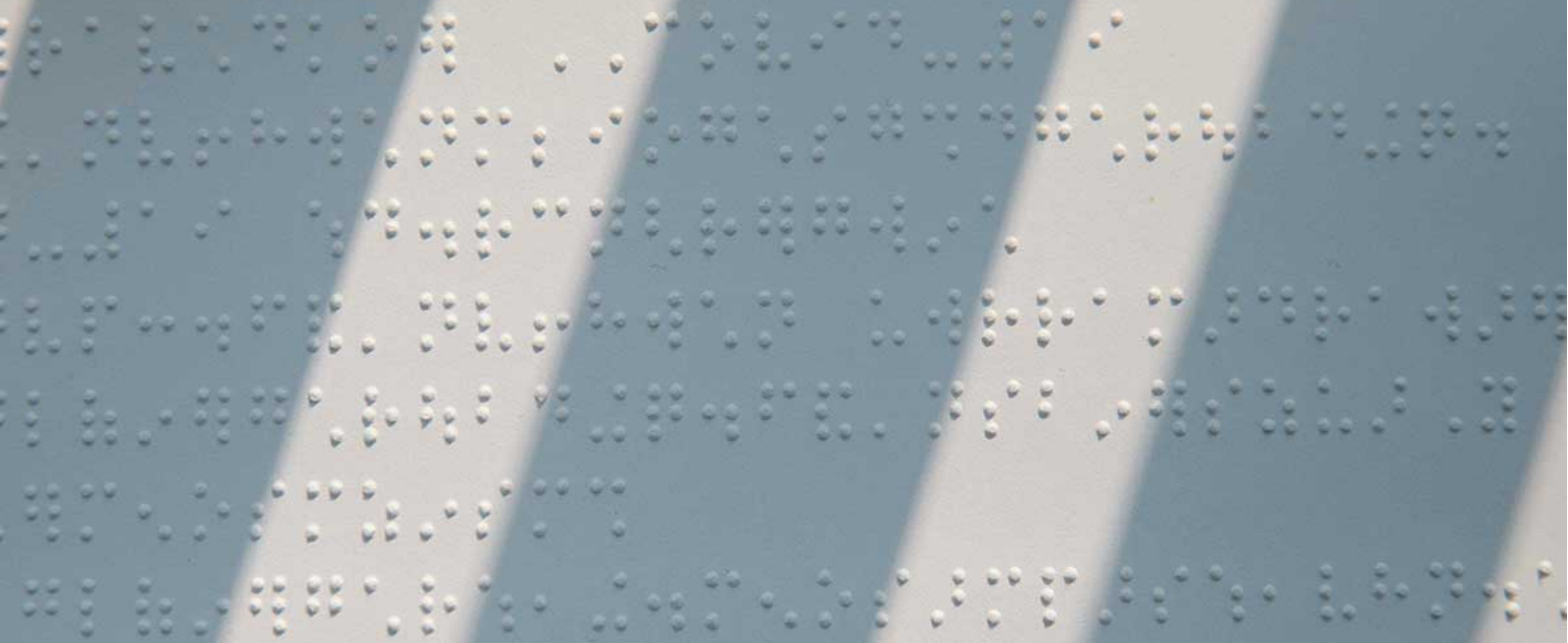
Osallistujien tulisi ymmärtää *ja osata* erilaisia kommunikointitapoja ja miten kuurosokeiden ihmisten kommunikaatiota voidaan parantaa, *ohjata*. Tähän sisältyy ymmärrys siitä, miten kuurosokeus vaikuttaa sosiaaliseen elämään ja miten kuurosokeita henkilöitä voidaan tukea uusien menetelmien oppimisessa ja kehittämisessä. Tähän sisältyy sekä suora kasvokkainen kommunikointi erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa että epäsuora kommunikointi, kuten lukeminen ja kirjoittaminen.

Osallistujien tulisi ymmärtää vastavuoroisen vuorovaikutuksen periaatteet muiden kanssa ja tunnistaa, että hyvä kommunikointi edellyttää turvallisen ja luottamuksellisen suhteen rakentamista. Heidän tulee tietää yksilöllisistä kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen sopeuttamisista.

Teema-alueita:

- Kommunikaation yleiset lähtökohdat
 - Sanallinen ja sanaton kommunikointi
 - Reseptiivisen ja ekspressiivisen (vastaanottaminen ja tuottaminen) kommunikoinnin erot Varhaisen *vuorovaikutuksen ja* kommunikaation kehitys (pre-linguistic)
- Jaettu huomio (rytmi, tahti, pulssi, ajoitus ja tempo -musiikilliset elementit ovat välttämättömiä hyvälle vuorovaikutukselle)
- Tietoisuus ja kyky havainnoida, tulkita ja vahvistaa kehon ilmeitä ja eleitä Yhteisiä kokemuksia merkityksellisistä toiminnoista
- Altistutaan kielelle (Exposure to language) ja kieliympäristössä olemisen

- tärkeys Kahden ja useamman osapuolen vuorovaikutukset ja dialogit
- *Taktilisissa kontaktissa ja viittomisessa* kuuntelevat ja puhuvat käsien asennot – käsien välittämä tieto
 - Erilaiset kommunikaatiomenetelmät ja multimodaalinen viestintä
 - Viittomakieli, viittominen kapeassa näkökentässä (viittomien rakenne ja viittomatila), sormittaminen, puhuttu kieli, kirjoitettu kieli jne.
 - Tuntoaistipohjainen kommunikaatio, taktiliviittominen, sosiaalishaptinen kommunikaatio, pistekirjoitus, sormittamismenetelmät jne.
 - Sopeutuminen modaaliteettien vaihtumiseen (esim. visuaalisesta taktiliin viittomakieleen) Tulkkipalvelun ja erilaisten tulkkausmenetelmien käyttö
 - Tekniset viestintälaitteet ja viestintää tukevat järjestelmät

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Tiedon saavutettavuus

Kurssin osallistujien tulisi ymmärtää, että kuurosokeiden tiedonsaanti on rajoittunutta. Heidän tulisi tietää, miten kuurosokeita voidaan tukea ympäristönsä tuntemisessa.

- Kehollis-taktilinen lähestymistapa on välttämätön tukemaan tiedon saantia jäljellä olevan näkö- ja kuulotiedon lisäksi. Käytetään tutkivia ja *ohjaavan* käden käyttöä.
- Ympäristön kuvailu yleisistä, fyysisistä, henkilökohtaisista ja sosiaalisista tiloista, joissa visuaalista, auditiiivista ja muuta aistitietoa jaetaan eri menetelmillä (haptinen tutkiminen, kosketus, osoittaminen, piirtäminen keholle, liikkeet).
- Ympäristön kuvailu mahdollistaa kuurosokeiden henkilöiden reaaliaikaisen tiedon havaitsemisen, mikä tukee heidän toimintaansa ja päätöksentekoaan.
- Erilaiset tiedonhankintastrategiat
- Tieto-javiestintätekniikkasekämuuteknologia

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Orientaatio ja mahdollisuus liikkua vapaasti ja turvallisesti

Kurssin jälkeen osallistujien tulee ymmärtää, miten orientaatiota ja liikkumista tuetaan, jotta vapaa ja turvallinen liikkuminen mahdollistuu.

- Kehotuntemus ja avaruudellisen tilan hahmottaminen
- Ympäristötieto ja sen ominaisuudet
- Kohteen ja etäisyyden arviointi Liikkumistaito ja opastus
- Apuvälineet (esim. koho- ja taktiilit kartat, valkoisen kepin käyttö, tekniset apuvälineet, opaskoirat)
- Haptiset signaalit (esim. laitteiden kautta tuleva värinä), suunnat ja sosiaalishaptinen kommunikaatio

Kuva: Mostphotos

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

Elämäntilanteisiin ja muutoksiin sopeutuminen

elämäntilanteeseen sopeutumista – kuten kuurosokeuden kokeminen – tarkoittaa sekä yksilölle että hänen perheelleen. Monet kuurosokeat ihmiset kokevat etenevää kuulon ja näön heikkenemistä, mikä tarkoittaa arjessa jatkuvaa sopeutumista ja uusien strategioiden käyttöönottoa.

Kurssin lopussa osallistujien tulisi tietää kuurosokeuden keskeiset teemat ja miten kuurosokeita, heidän perheitään ja lähipiiriään voidaan tukea kaksoisaistivammaan sopeutumisessa. Heidän tulisi myös ymmärtää ympäristön merkitys elämäntilanteeseen sopeutumisessa ja tekijät, jotka voivat helpottaa tai vaikeuttaa sopeutumista.

Elämäntilanteeseen sopeutumisen malli voi toimia ammattilaisten, kuurosokeiden ja lähipiirin viitekehyksenä tämän aiheen käsittelyssä. Myös muita teoreettisia malleja voidaan käyttää.

Keskeiset teemat ja käsitteet

- Ajoitus - oikea tuki oikeaan aikaan
- Muutokset, etenevä kaksoisaistivamma ja aistihavaintojen muuttuminen Jatkuva sopeutuminen ja mukautuminen
- Arjen hallinnan strategiat Energian kulutus (keskittyminen) Identiteetti ja minäkuva Eristyminen ja yksinäisyys Sosiaalinen elämä
- Tuen tarve

Ympäristön merkitys

- Henkilökohtaiset ja ammatilliset verkostot
- Monialainen ja -ammattilinen yhteistyö
- Tukevat ja estävät tekijät

Elämänmuutosten erityispiirteitä

- Muutosvaiheet (esim. päiväkodista kouluun, lapsuudesta nuoruuteen, aikuisuudesta ikääntymiseen)
- Siirtyminen tutusta, turvallisesta ympäristöstä uusiin esim. kotiin, kouluun, työpaikalle
- Ikääntyminen
- Sopeutumisesta fyysisen tai psyykkisten terveydentilan aiheuttamiin muutoksiin
- Elämäntapahtumat (esim. muutto omaan kotiin, avioero, lasten saaminen)

Kuva: Mostphotos

**Pohjoismainen kuurosokeustyön
opetussuunnitelma**

Kirjallisuus ja lisätiedot

Kansalliset kirjallisuusluettelot, asiaan liittyvä elokuvat ja tallenteet, verkkosivustot. Päivitetyt luettelot Pohjoismaista löytyy kansallisilta verkkosivustoilta.

Tietoa julkaisusta

Pohjoismainen kuurosokeustyön opetussuunnitelma

ISBN: 978-91-89787-28-5

DOI: 10.52746/JFLZ4746

Published by

Nordic Welfare Centre

© October 2025

Työryhmän jäsenet: Sofi Malmgren and Maria Olander Nilsson (Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM), Monika Estenberger (National Resource Centre for Deafblindness), Heidi Kittelsen (Signo), Stine Rognaldsen Winciansen (Statped), Riitta Lahtinen (Suomen Kuurosokeat ry.), Helle Buelund Selling and Bettina Kastrup Pedersen (Centre for Communication and Special Needs Education), Steinunn Sævarsdóttir and Lilja Þórhallsdóttir (Sjónstöðin)

Projektin vetäjä: Göran Forsgren

Julkaisija: Eva Franzén

Editointi ja asettelu: Maija Markkula

Valokuvat: Mostphotos

Nordens välfärdscenter

Box 1073, SE-101 39 Stockholm

Visit address: Svensksundsvägen 11A

Tel: +46 8 545 536 00

info@nordicwelfare.org

Pohjoismainen hyvinvointikeskus

c/o Folkhälsan

Topeliusenkatu 20

FI-00250 Helsinki

Tel: +358 20 741 08 80